

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

פרשת חקת ח' תמוז תשפ"א

שיהיו נרשמים בגדולה ע"י שני עפרות הללו שאינם מועילים אלא לקדושת נפש ישראל ובוה נודע סגלת נפש הישראל.

מובא בספר בעל שם טוב (ליקוטים פרשה חקת א'):

דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגו', נודע מה שאמר הבעל שם טוב ז"ל ששאלוהו על ענין פרה אדומה היכן הוא רמוזה לבא מזה לעבודת השם יתברך תמיד, כמו שלימד הבעל שם טוב זלה"ה שכל המצוות הם נצחיות בשכל, אף שבפועל הם בזמן ובמעשה, מכל מקום בשכל הם תמיד נצחיים, כי התורה הוא אלקותו ואלקותו נצחיות, כמו שאומרים כל תלמידי הבעש"ט ז"ל בשמו, שכל התורה צריכה להמצא תמיד בכל זמן בדרך חכמה ושכל, שיש ללמוד מכל מצוה רמיזתה, ושאלוהו על פרה אדומה שאפילו בזמן בית המקדש לא נהג אלא לעתים רחוקות, כדאיתא במשנה במס' פרה (פרק ג' משנה ה') ומי עשאוהו וכו', ומה גם שמטהרת טמאים ומטמאה טהורים.

והשיב הבעש"ט זלה"ה שזהו ענין הגבהות, שמתחלה אם האדם מתנהג בדרך לא טוב והוא רחוק מהשם יתברך, התחלת תיקונו הוא מצד הגבהות, ושלא לשמה, כמו להתפארות, או בשביל שיזכה לעולם הבא שזהו גם כן גבהות נסתר, שחושב שראוי שישלם לו השם יתברך שכר על מעשיו, וחושב את עצמו שעושה איזה דבר למענו יתברך שמו, ובאמת מצידנו בלתי כח הבורא מה אנו, והאיך יתכן לקבל שכר, רק שמתחלה אי אפשר לבא לזה, וח"ו ישאר בחיצוניות, והותר לו לאחוז בגבהות והתפארות ויעשה שלא לשמה (פסחים ד"נ ע"ב) ומתוך שלא לשמה יבא לשמה, אבל בלשמה צריך להיות זך ונקי מכל סוג גבהות, כי אם יתערב בו גבהות ח"ו תפסול העבודה, נמצא הגבהות מטהרת הטמאים הרחוקים מהשם יתברך, ומטמא את הטהורים שנתקרבו כבר להשם יתברך, שח"ו אם יתערב בהם גבהות יתועב לפני ה'.

והענין הזה אפילו בצדיקים שכבר הם טהורים הוא נוהג תמיד על דרך הנ"ל, שצריך להתקרב להשם יתברך בגבהות ושפלות, כי קודם שרוצה האדם להתקרב להשם יתברך על ידי איזה מצוה גדולה ותורה או תפלה, נמצא שעדיין הוא מרוחק, ונמצא שלערך הקירוב שיתקרב ויתקדש אחר כך על ידי העובדא שעתידי לעשות, נקרא עתה על דרך הכינוי טמא ומרוחק מהשם יתברך, ואי אפשר להתקרב להשם יתברך אם לא יהיה לו גבהות, פירושו, דיש קטנות וגדלות בקדושה, ולעומת זה בסטרא אחרא ר"ל, דבסט"א קטנות היינו שהיצר הרע אומר לו אתה אינך ראוי לעשות מצוה גדולה ועובדא כזו, ועל כן צריך שיגבה לבו בדרכי ה' השם יתברך, כמאמר רבותינו ז"ל במשנה (סנהדרין דל"ז ע"א) למה נברא אדם יחידי שצריך לומר עלי העולם עומד כו, דאם לא כן, יאמר לו יצרו שאתה אינך ראוי להתקרב אליו על ידי עובדא זו, לזה צריך להשתמש בגבהות, ושיגבה לבו בדרכי ה' להתקרב דווקא, ובאמת הוא שפלות כמו שאמרנו לעיל, רק שדומה לגבהות נגד היצר הרע שרוצה לפתותו מצד מצוה שמצוה להיות שפל, ואם כן על ידי גבהות זה יטהר, ויקרב את עצמו אל השם יתברך, כשיעשה העובדא של תורה או תפלה או מצוה, ואחר כך בעת העובדא שעושה אז אחר כך, צריך להיות נשמר מכל צד גבהות, וישפיל את עצמו לפני השם יתברך ולפני כל, וזה קטנות שבקדושה, שלא ידומה לו שהוא גדול מחבריו, כשרואה שהם אינם עושים עובדא זו, נמצא הגבהות בשעת מעשה המצוה שאז הוא נקרא טהור, ואז הגבהות מטמא טהורים ח"ו.

א. אפר הפרה

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על (יט, ב)

ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא: (יט, ט)

ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר: (בראשית יח, כ)

מובא במסכת סוטה (יז, א):

אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית יח, כז) עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה.

דריש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות אפר פרה ועפר סוטה.

מסביר המהר"ל (חידושי אגדות סוטה יז, א):

בשכר שאמר וכו'. פי' זה ג"כ, כי מפני שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר, שזהו מורה על ההפלגה של הענוה, וכאשר הוא מפליג במדה שהוא מדה טובה כמו שהיה מפליג אברהם במדת הענוה, ודבר זה קרוב אל הש"י ע"י המדה העליונה ולכך (קנו) [זכון] ע"י זה המצוה שהוא קרוב אל הש"י לגמרי. כי אין ספק, שהמצוה הוא קירוב הגמור אל הש"י, וזכו למצוה שהוא מעין מצוה שהיה אברהם מפליג בה. (זכו בניו למצוה) וכן מה שהיה מפליג במצוה לומר אם מחוט ועד שרוך [נעל] שהיה מפליג במדה העליונה שלא היה רוצה להיות נהנה מאחר, והוא מדת הסתפקות ודבר זה קירוב אל השם יתברך, על ידו זכו בניו למצוה שהיא דומה לדבר שהיה אברהם מפליג בו, ולכך זכו בניו למצוה ציצית שהיא דביקות גמור אל הש"י על ידי המצוה.

כלל הדבר, כאשר היה אברהם מפליג מאוד במדה עליונה (מאוד), כמו שהיה מפליג במדה זאת שאמר ואנכי עפר ואפר, אי אפשר שלא יקנו בניו על ידי זה הדביקות הגמור אל השם יתברך, ובודאי כיון שזכו ע"י זה למצוה שהיא הדביקות בין הש"י ובין האדם, זכו במצוה שהיא מתיחסת יותר, וזהו אפר פרה [ועפר סוטה], וכן מה שהיה מפליג ביותר במדת הסתפקות, זכו בניו למצוה כמו שאמרנו ועיין בפרק כסוי הדם (חולין פה, ב) ושם נתבאר עוד.

כתוב בפירוש העמק דבר (בראשית יח, כז):

הנה נא וגו' ואנכי עפר ואפר. השפיל א"ע בשני עצמים נבזים הללו לכונה מיוחדת לענין. כי עפר יש לו מעלת תולדות שהרי הכל מן העפר. אבל אין לו יחס אב שהרי בא מקו תהו ואבני בהו שברא הקב"ה בראשית הבריאה ואפר הוא להיפך שיחוסו רב מאבותיו שמהם נעשה אפר. אבל אין לו מעלת תולדות דזרעו שמצמיח הוא דל ורזה.

וכשבא א"א לשפוך תחנה בא בענות צדק לומר שאינו בא בעיון תפלה לומר שיקובל תפלתו משום שיש לו זכות אבות או עטרת בנים. לא כן אנכי הנני עפר ואפר בלי יחס ומעלה רק חסד הנני מבקש ובשביל חין ערך שפתים הללו זכה לאפר (פרה) ועפר סוטה כדאיתא בסוטה די"ז היינו שזכו בניו

והגבהות נקרא פרה, שמפרה ומגדיל דעת האדם, וגם אדומה מצד הקליפה, על כן צריך להשליך אל תוך שרפת הפרה עץ ארו ואזוב ושני תולעת, דאמרין בגמרא (ובמדרש תנומא פ' מצורע סי' ג') מי שהתגאה כארו וכו' ישפיל כאזוב ע"ש, ופסק הרמב"ם (בפרק י"א מהל' טומאת צרעת הלכה א') מקל של ארו ארכו אמה, פירוש כנ"ל, שהגבורות וגדלות שיקח לעצמו לעשיית המצוה יהיה מדוד ומשוער באמה ובמדה, ואחר כך תיכף ישפיל עצמו כאזוב, ונקרא זה פרה אדומה המטהרת טמאים וכו'.

(כתר שם טוב ח"ב די"ח ע"א).

ב.מי מריבה

וידבר ה' אל משה לאמר:

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעיירם:

ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו:

ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים:

וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעיירם:

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: (כ,י-יב)

פירוש ראשון של החטא הוא שהכה משה רבינו הסלע במקום לדבר, כמו שמובא ברש"י:

(יב) יען לא האמנתם בי. גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כלי שלא יאמרו עליהם, כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא האלו וצדק יא, (כז) קשה מזו, אלא לפי שצדק חסד עליו הכתוב, וכאן שצדק ממד כל ישראל לא חסד עליו הכתוב, מפני קדוש השם.

להקדישני. שאלו דברתם אל הסלע והוליא, הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים מה סלע זה, שאינו מדבר ואינו שומע ואינו כריך לפרכסה, מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו.

פירוש שני על שאמר משה רבינו "שמעו נא המורים".

מובא במסכת סנהדרין (קא,ב):

דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (במדבר כ,יג) המה מי מריבה המה שראו איצטגניני פרעה וטעו ראו שמושיעין של ישראל במים הוא לוקה אמר (שמות א,כב) כל הברן הילוד היאורה תשליכוהו והן לא ידעו שעל עסקי מי מריבה לוקה.

מסביר רש"י:

על מי מריבה. שצדקן שאמר שמעו נא המורים נענש ולא נכנס לארץ ישראל.

וכך כותב הרמב"ם (שמונה פרקים פרק ד):

ואתה יודע, כי אדון הראשונים והאחרונים, משה רבנו, כבר אמר לו יתעלה "יען לא האמנתם בי" (במדבר כ,יב) "על אשר מריתם" (במדבר כ,כד), "על אשר לא קדשתם" (דברים לב,נא) כל זה. וחטאו, עליו השלום, היה, שנטה אל אחד משני הקצוות במעלה ממעלות המידות, והיא הסבלנות, כאשר נטה אל הכעס, באומר "שמעו נא המורים" (במדבר כ,י).

דקדק ה' עליו שיהיה איש כמוהו כועס בפני קהל ישראל, במקום שאין ראוי בו הכעס. וכגון זה בחוק האיש ההוא חלול השם, לפי שתנועותיו כולן ודיבוריו נלקחים למופת, ומקווים להגיע בהם להצלחת העולם הזה והעולם הבא, ואיך ייראה ממנו הכעס, והוא מפעולות הרע, כמו שבארנו, ולא יבוא אלא מתכונות רעות מתכונות הנפש? ואמנם אומרו בזה: "מריתם פי"

(במדבר כו,יד) הרי הוא כמו שנבאר. וזה, שהוא לא היה מדבר עם אנשים המוניים, ולא עם מי שאין להם מעלה, אלא עם אנשים שהקטנה שבנשיהם היתה כמו יחזקאל בן בוזי, כמו שזכרו החכמים, וכל מה שיעשה או יאמר יבחנוהו. וכאשר ראוהו שכעס, אמרו שהוא עליו השלום אינו מי שיש לו פחיתות מידה, ואלמלא ידע שה' קצף עלינו בבקשת המים, ושאונו הכעסנוהו יתעלה, לא היה כועס. ולא מצאנו בדברי ה' יתעלה אליו בזה הענין לא כעס ולא קצף, אלא אמר: "קח את המטה וכו' והשקית את העדה ואת בעיירם" (במדבר כ). וכבר יצאנו מכוונת הפרק, אבל התרנו ספק מספקות התורה, שהרבה נאמר בו, והרבה יישאל: איזה חטא חטא? וערוך מה שאמרנוהו אנחנו אל מה שנאמר בו, והאמת תורה דרכה.

מובא בפסיקתא דרב כהנא (פיסקא יד, שמעו):

למה היה משה דומה, למלך שמסר את בנו לפידגוגו אמר לו אל תהי קורא לבני מורה. מה הוא דין לישנא מורה, א"ר ראובן בהדין לישנא יוונים צווחים לשיטא מורוס. פעם אחת היקניטו וקרא אתו מורה, אמר לו המלך, כל עצמי הייתי מצוה אותך ואומר לך אל תהי קורא לבני מורה ואת קורא לבני מורה, לית עסקיה דערים מהלך עם שטי.

כך כתיב וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל (שמות ו,יג), מה צום, אמר להם אל תהו קוראין לבני מורים, וכיון שהיקניטו על מי מריבה אמר להם משה שמעו נא המורים (במדבר כ,י), אמר להם הקדוש ברוך הוא כל עצמי הייתי מצוה אתכם ואומר לכם אל תהו קורין לבני מורים ואתם קורין לבני מורים, לית עסקיה דערים מהלך עם שטי, לכן לא תביאו אין כתיב אלא לכן לא תביאו (במדבר כ,יב), לא את ולא אחוך ולא אחותך עלין לארעא דישראל.

ועכשיו נביא פירוש שלישי. כתוב במסכת נדה (סט,ב):

ת"ר שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנינא ג' דברי חכמה ג' דברי הגדה ג' דברי בורות ג' דברי דרך ארץ ג'.

ובהמשך (ע,ב):

לעתיד לבא צריכין הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין אמר להן לכשיחיו נחכם להן איכא דאמרי לכשיבא משה רבינו עמהם.

מובא הסבר בליקוטי שיחות (חלק יח, חקת ב, סיכום בעברית מתורגם מיידיש):

שתי תשובותיו תמוהות: ראשית, אם אינו יודע התשובה עליו לומר איני יודע ולא כשיקומו נחכם להן, כמדתו של חכם שעל מה שלא יודע אומר לא שמעתי. שנית, מהו דיוק הלשון לכשיבוא משה רבנו ולא הלשון השגור כשיבוא אליהו? ומהו דיוק הלשון לכשיבוא משה רבנו עמהם.

אלא הספק היה האם נשאר משחו מהגוף הראשוני של מתי מדבר והוא יתווסף לעתיד לבוא ואז הקמים צריכים להיות טמאים מצד הנגיעה בחלק הגוף המת, או שהתחייה תהיה בהתחדשות הגוף לגמרי ולא תהיה נגיעה במציאות המת שמטמאת.

ענה רבי יהושע: ראשית לכשיבואו נחכה להן, כלומר השאלה היא מציאותית ונוכל לבחון אותה רק כשתתרחש הקימה.

שנית, לכשבוא משה רבינו עמהם מובא בתנחומא שמשח נשאר עם בני עמו במדבר כדי להקיםם בתחיית המתים ולכן יבוא משה רבנו עמהם, כי הזכות שלו תקימה. ומכך מובן שנשאר משהו ממציאותם הראשונה (עצם הלוח) ולכן תחייתם תהיה מגופם הראשוני ויהיו צריכים הזאת דטומאת מת.

וזה לשון מדרש תנחומא (חקת י'):

אמר הקדוש ברוך הוא למשה, משה, באיזה פנים אתה מבקש לבוא לארץ. משל למה הדבר דומה. לרועה אחד שיצא לרעות צאנו של מלך, ונשבת הצאן. בקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך. אמר לו המלך, יאמרו שאתה השבית הצאן.

אף כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא וקברתם במדבר, ואתה מכניס דור אחר. עכשו יאמרו, אין למתי המדבר חלק לעולם הבא. אלא תהיה בצדן ותבא עמהם, שנאמר: ויתא ראשי עם וגו' (דברים לג,כא). לכך נאמר: לא תביאו את הקהל הזה, שיצא עמך.